

در جستجوی سندیت

طی چندسال گذشته توجه خاصی نسبت به مسئله سندیت متون مبذول شده، مسئله‌ای که سابقاً توجه چندانی به آن نمیشد، مگر توسط زبانشناسان، که آنها هم فقط در متون کلاسیک، قرون وسطایی و یسانسانس تحقیق می‌کردند. این پژوهشگران معتقد بودند متون امروزی فاقد ارزش و تشخیصی هستند که اسناد قدیمی بخاطر تعلق به یک سنت شناخته شده ادبی دارا بودند.

خیانت به نویسنده

بیشتر خوانندگان نسبت به مسئله سندیت متن بی‌اعتنا بودند و توجه زیادی نداشتند که آیا داستان، شعر و یا مقاله‌ای که می‌خوانند دقیقاً با آنچه نویسنده به رشته تحریر درآورده و می‌خواسته منتشر کند مطابقت داشته است یا نه. تقریباً متن منتشر شده نه تنها هیچگاه خواسته نویسنده را نشان نمی‌داد بلکه آن را تغییر می‌داد و گاه حتی به آن خواسته خیانت هم می‌شده در گذشته به آسانی امکان داشت نسخه بردار و یا حروف چین پریشان خیال و یا دستکاریهای مربوط به سانسور را محکوم نمایند. زبانشناس موظف بود که متن را به صورت اصلی خود بازگرداند و یا حداقل روایتی تا حد ممکن شبیه به آنچه تصور می‌رفت هدف نویسنده بوده تهیه کند. این کار باعث می‌شد دخالت‌ها، اضافات و تغییراتی که متن مورد نظر بخاطر اشتباه در انتقال آن و ترجمه و تفسیر ناصحیح، قرن‌ها در معرض آن قرار داشته ردیابی شده از بین برود.

در مورد ادبیات قرن نوزدهم و بیستم، بی‌اعتنائی‌های پژوهشگران و مسائلی که آزادی بیان و عقیده را تهدید می‌نمود باعث شد تحریف‌هایی بیشتر از آنچه بر سر آثار قرون وسطی آمده بود دامنگیر متون اصلی این دوران شود. تعصب‌های ایدئولوژیکی، سانسور آشکار و مخفی توسط نویسندگان و ویرایشگران، ناپدید شدن نسخ خطی و پیش‌نویس‌ها و یا نابودی آنها به‌خاطر بی‌مسئولیتی - حتی گاه تهیه آنها توسط عشاق کتاب که حریم‌خانه به انبار کردن آن می‌پردازند - دزدی و یا انتشار آثار بدون کنترل نویسنده، غالباً شرایطی را که در آن این آثار در ذهن شکل گرفته، به‌روی کاغذ آمده، انتقال پیدا نموده و منتشر شده است تغییر داده است.

امروزه برخورد خوانندگان و پژوهشگران با مسئله تغییر کرده است. بعضی‌ها به اهمیت یکپارچگی آثار ادبی بی‌برده‌اند و به‌طور روزافزون چابهای دقیقی را

صحنه‌ای از اجرای آرایشگر شهرسویل (۱۸۱۶) اثر جوآکینو روسینی (۱۸۶۸-۱۷۹۲) در فستیوال اکس آن پروانس، فرانسه.

پرتال جامع علوم انسانی

واقعی جامعه را منعکس سازد. اگر بنا باشد نمونه‌های روشن و دقیقی تعیین شود و نیز میراثی که ما حافظ و نگهبان آن هستیم دست نخورده باقی بماند، بایستی کتابهای حقوقی، متون مقدس، ادبیات کلاسیک و معاصر، اسناد تاریخی و نت‌های موسیقی همه خالی از اشتباه باشند.

تغییر شکل متن در فاصله اولین پیش‌نویس و آخرین تصحیح

متون ادبی معاصر و گذشته با یکدیگر تفاوت بسیار دارند. در مورد متون ادبی گذشته، نسخ خطی و صورت‌های چاپی آن بسندرت با آنچه نویسنده

طلب می‌کنند که بررسی‌های آگاهانه بر آن صحه گذاشته باشد. سایرین - از همان ابتدا، یا پس از عمری زحمت در راه بازسازی نسخ خطی که دو اثر گذشت زمان ویران شده - اکنون از کار کردن با متونی که مسیر وجود آمدن آن را از پیش‌نویس اولیه تا صورت نهائی، می‌توان بازسازی کرد به احساس رضایتی دست یافته‌اند.

تعیین اعتبار قطعی متن و یا اعتباری که احتمال می‌رود قطعی باشد از اهمیت اساسی برخوردار است. تمدن ما که بر پایه کتاب بنا شده، یعنی بر پایه کلمات نوشته شده، مکتوبی را طلب می‌کند که بدون تغییر شکل و یا تحریف زیاد، کسلیه رسوم و تعهدات اجتماعی، ایدئولوژی‌ها، سنت‌های فرهنگی و سازمان

ورقی از دستنوشته اپرای
لابوم (۱۸۹۶) اثر
آهنگساز ایتالیایی جاکومو
بوچینی (تصویر بالا)

هنری دارای چندین بعد است. به کندی و گاه با کندی بسیار و به دنبال یک سلسله تغییرات و تحریقاتی که باعث بوجود آمدن «پیش‌متن» می‌شود شکل می‌گیرد. پیش‌متن تمام مواد و اسناد مکتوب از اولین پیش‌نویس تا نسخه تصحیح شده توسط نویسنده و تحریرهای بعدی را، چنانچه تغییرات بیشتری بر روی آن صورت گرفته باشد شامل می‌شود.

جابجا کردن آنها معنایشان را تغییر داده، همه و همه مجموعه پیچیده و متغیری را نشان می‌دهند که حاوی منبع گرانقدری از اطلاعات است. پیش‌متن نه تنها احتمال دارد روشنگر اثر منتشر شده باشد بلکه هم‌چنین مکانیزم آفرینش اثر را در آن می‌توان یافت. مطالعه پیش‌نویس‌ها به‌ما امکان می‌دهد که دریابیم جرح و تعدیل‌های نویسنده در یک اثر تا چه حد در تفسیر آن می‌تواند مفید باشد و چه اندازه با مفهوم مطابقت دارد و یا آنرا تغییر می‌دهد.

بند اول شعر «ونیز» سروده آلفرد دوموسه که ابتدا

بخاطر یک اسب

پیش‌متن شامل هر چیزی است که در آفرینش یک اثر هنری وارد می‌شود. هر چیزی که تسخیرات و دیدگاه‌های نویسنده را منعکس سازد. اجزائی که عوامل آن بدور انداخته می‌شوند و دوباره به کار گرفته می‌شوند، تکه‌های کاغذی که از آخرین اضافات پوشیده شده و یا نوشته‌هایش آنقدر خلاصه شده که به گنگی رسیده است، اظهارات تشریح شده و دوباره بهم وصل شده، عباراتی که خود تغییر نمی‌کنند اما

می‌خواسته بگوید مطابقت دارد. زیرا معمولاً مدتها پس از تاریخ تحریر آن از روی آنها نسخه برداری کرده‌اند و یا آنرا به چاپ رسانده‌اند بدون اینکه نویسنده در اینکار کنترلی داشته باشد، در مورد متون ادبی معاصر معمولاً یک و یا چند صورت مختلف از اثر وجود دارد که همگی اصلی هستند و در مراحل مختلف نگارش به وجود آمده‌اند. این اختلاف نشان‌دهنده یکی از مشخصه‌های اثر ادبی است که تا به حال نادیده گرفته شده و یا از آن غفلت شده بود. دست‌نوشته‌هایی را که تغییرات متن را در مسیر خلق آن نشان می‌دهند هرگز نباید یک بعدی به حساب آورد و از نسخه چاپ شده موجود و یا حتی دست‌نویس قابل قبولی که نویسنده به چاپخانه تحویل می‌دهد ابعاد بیشتری دارد. هر اثر

متن محدود نمی‌شوند، آنچنانکه در مورد قایق دوموسه پیش آمد. تغییرات ممکن است کل جمله را در برگیرد، حتی پاراگراف‌ها و فصل‌ها را. در بعضی از موارد، تعداد زیاد جرح و تعدیل‌های جزئی‌تری که هر یک

نگاهی به دست نوشته داستان «یک قلب ساده» نوشته گوستاو فلور کافئ است که به دشواری این کار واقف شویم. مشکل دوم در اینکار چند مرحله‌ای تعیین تاریخ نوشته است. با در نظر گرفتن مجموعه پیچیده نوشته‌های اصلی و از راه بررسی کاغذ، جوهر، قلم و دستخط، تغییراتی را که نویسنده بوجود آورده است بایستی طبقه‌بندی تاریخی کنیم. روش‌ها و تکنیک‌هایی که در این راه بکار گرفته می‌شود باعث ظهور رشته جدیدی به نام نسخه‌شناسی شده است. این عملیات غالباً چنان پیچیده‌اند که از توان یک فرد به تنهایی خارج است و چاپ دقیق و انتقادی دست‌نوشته‌های ادبی معاصر بیشتر محصول زحمات گروهی است که تقریباً همواره از کامپیوتر بهره گرفته‌اند تا در بر آوردن مهمی که انجام آن سالها بطول می‌کشد ایشان را یاری کند. من باب مثال بایستی از کتاب‌های: کورپوس فلوریانوم که جیوانسی بوناگورسو و همکاران او هنوز بر روی آن مشغول کارند، پیش‌نویس‌های کتاب در جستجوی زمان از دست رفته مارسل پروست که گروهی از ادبا در مؤسسه متون و نسخ خطی جدید در مرکز ملی تحقیقات علمی فرانسه سالها بر روی آن کار کرده‌اند، یولیسیس جیمز جویس، نوشته‌ها، خاطرات و نامه‌های فرانتس کافکا و آثار نویسندگان معاصر آمریکای جنوبی که توسط بیش از صد گروه متخصص، زیر نظر علمی یک کمیته بین‌المللی عمل می‌کند و هر گروه مسئول تهیه یک چاپ دقیق از یک اثر است، نام برده شود. (ر.ک. مقاله ص ۱۸).

Virginia ~~Vesta~~

È la vita non ti ha già importato?

Corrado

Come?

Virginia

di quei ~~che~~ ^{che} ~~non~~ ^{non} ~~potete~~ ^{potete} ~~compiere~~ ^{compiere} ~~una~~ ^{una} ~~grande~~ ^{grande} ~~azione.~~ ^{azione.}

Corrado

Senza gloria, a beneficio altrui.

Virginia

Che importa? Sei tu di quelli che hanno bisogno della fanfara per muovere all'assalto e della mercede per combattere?

صفحه ۸ از دست‌نوشته
نقطه عشق اثر
داستان‌نویس ایتالیایی
گابریله دانوتسیو
(۱۹۳۸-۱۹۶۳).
بالا، دانوتسیو
(نفرست‌راست) با
نویسنده و سیاستمدار
فرانسوی موریس باره، در
هنگامه جنگ جهانی اول

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رنج‌های یولیسیس

تهیه چاپ دقیق یولیسیس و تصحیح ۵۰۰۰ غلط موجود در تحریر جاری که خود نشان دهنده متن اشتباه تحریر هشتم (۱۹۶۰) است به هفت سال تلاش نیاز داشت. اقبال به این اثر از اولین چاپ آن در سال ۱۹۲۲، در تاریخ چاپ امر غیرعادی بنظر نمی‌رسد. گله جویس در نامه‌اش به هریت شایور: «از آنهمه غلط چاپی بی‌نهایت ناراحت شدم... آیا در تحریرهای بعدی هم وجود خواهند داشت؟ امیدوارم اینطور نباشد» نمونه‌ای است که غالباً در مکاتبات نویسندگان بچشم می‌خورد، حتی در مورد اشتباهاتی که ظاهراً کمتر میتوان برای آن عذری تراشید، مانند مسئله نقطه‌گذاری که اغلب روش چاپخانه را نشان میدهد تا خواسته نویسنده را. ژان ژاک روسو در مورد همین مسئله در خصوص «نامه به دالامبر درباره نمایش» خود در تاریخ هفدهم ماه ژوئن ۱۷۵۸ نامه‌ای به مارک

مستقلاً روی متن انجام شده ایجاب می‌کند همان توجه و همان مدت زمانی که صرف تغییرات اساسی می‌شود در مورد آنها نیز اعمال شود. یک چاپ امروزی از یک اثر هنری نمی‌تواند این تحولات متن را ندیده بگیرد. از دست نوشته‌ها، پیش‌نویس‌ها، یادداشت‌ها و تجدیدنظرهای مکرر، نه تنها برای روشن شدن معنای متن و تفسیر دقیق آن باید تا ممکن است بهره گرفته شود، بلکه با استفاده از آنها بایستی به خواننده امکان دهیم که بتواند نیروی محرکه موجود در اثر را دریابد. در مورد متون سانسور شده و خود سانسور شده رجوع به پیش‌متن معمولاً این امکان را فراهم می‌سازد که با شناسائی و حذف اضافات زائد و بازسازی قطعات متن که با قلم آبی سانسور از بین رفته، عبارات و کلمات مستند و اصلی سرجای خود قرار گیرند.

علم جدید نسخه‌شناسی

اولین مشکل پیش‌نویس‌ها خواندن آنهاست.

به این صورت بوده:

در ونیز سرخ / نه آسبی در حرکت / نه ماهیگری در آب / نه فانوسی
توسط خود شاعر که احتمالاً متوجه شده بود در ونیز آسبی به چشم نمی‌خورد عوض شد، «قایق» به جای «اسب» نشست «نه قایقی در حرکت». به این ترتیب به گفته یکی از منتقدین امروزی با این کار «تصویری مناسب و مربوط را که شعر با آن شروع شده بود و با ترکیبی در قسمت بعدی تکامل پیدا می‌نمود برداشته، تصویری نامناسب را جایگزین آن کرد. این جایگزینی باعث می‌شود «تضاد بین زمین (اسب) و آب (ماهیگیری) از بین برود، فضای شعر تضعیف شده و یکپارچگی بند اول زایل شود.»

خدمتی به خواننده

البته اگر تمام صورت‌های مختلف یک نوشته دارای اهمیت باشند، الزاماً تنها به قسمت کوتاهی از

میشل ری نوشت: «در صفحه ۲۷ و ۲۸ بعد از بعضی کلمات علامت سه نقطه اضافه شده. دلیل آنرا می فهمم، مخصوصاً آخری را اما از آنها خوشم نمی آید و خواهش میکنم دیگر اینکار را نکن، مگر اینکه در دستنوشته باشد، که ما هم زیاد می بینیم. بخش های یک جمله نباید با یک نوع نقطه گذاری از هم جدا شوند، معنی را گنگ می کند.»^۲

این نمونه ها نشان دهنده بافتاری نویسندگان است در رسیدن به چاپ مورد نظر و ایده آل خود که کاملاً با سبک خاص آنها مطابقت دارد. این نمونه ها هم چنین ارزش مکاتبات خصوصی نویسندگان را در راه تهیه متن دقیق و معتبری که آرزوی ایشان بود نشان میدهد.

نت های معتبر از ابراهای بزرگ

مسلم است که مسئله اعاده اعتبار به سند تنها به متون ادبی محدود نمی شود بلکه تمام آثار خلق شده منجمله نت های موسیقی را در بر می گیرد. طی سی سال گذشته اصل نت ها (یا لا اقل رونویس هائی که خود نویسنده بر آنها نظارت کرده بود) بازبازی شده و چاپ های دقیقی توسط گروه های تحقیقاتی از روی آنها بعمل آمده است. این گروه ها مستقیماً روی منابع خطی و چاپ های اول کار کرده اند تا تغییرات و اضافات ناقلین و مجریان را شناسائی کرده آنها را حذف کنند و متن را بحالت اصلی برگردانند. این کار مشکل اکنون شمارش به بار آمده است. اخیراً نسخه هایی انتقادی از چند نواز زیر توسط بنیاد روسینی به چاپ رسیده است:

I 1 Barbieri di sivilia, Cenerentora, La Gazza ladra, L'Italiana in Algeri, Tancredi, Il signor Bruschino, Il Turco in Italia.

همچنین نسخه هایی از آثار وردی (Requim Mass, Ernani, Rigoletto)

توسط مؤسسه وردی در پارما، انتشارات ریکوردی و دانشگاه شیکاگو چاپ شده است. نسخه های انتقادی از La Boheme اثر بوجینی و Norma اثر بلینی در دست انتشار است.

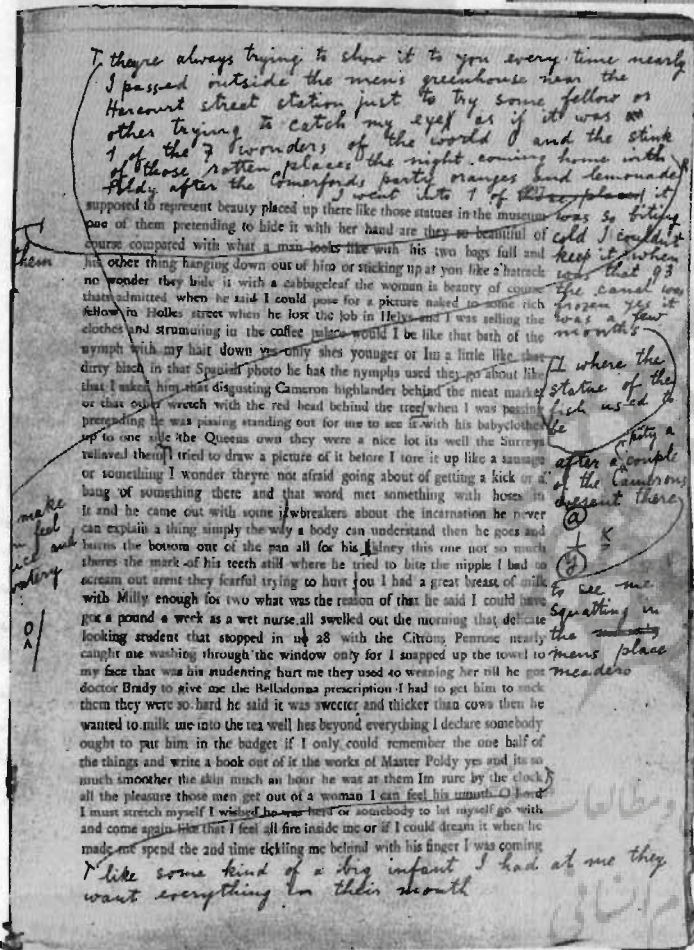
معمولاً متونی که موسیقی شناسان بازسازی کرده اند با استقبال مردم و منتقدین مواجه می شود. چاپ دقیق آرایشگر سویل وردی در سال ۱۹۸۴، ۱۹۲، بار و در سال ۱۹۸۵، ۱۷۸ بار به اجرا در آمد، در حالیکه متن سنتی آن در سالهای ذکر شده ۲۴ و ۵۷ بار اجرا شد. هر چند نسخه مرسوم نسبتاً صحیحی هم در دسترس باشد، با این تفاوت که بر آن توجه دارد.

چاپ، صفحه ای از یولیسیس اثر جیمز جویس (۱۹۴۱ - ۱۸۸۲)، داستان نویسی ایرلندی که توسط نویسنده تصحیح شده است. بالا، نشانه نمادین جویس که با مرکب هندی توسط مجسمه ساز رومانیایی کنتانتین برانجوسی (۱۹۲۹) برای چاپ در کتاب طراحی شده است.

مسئله دستیابی

پژوهشگران برای خواندن پیش نویس و تهیه چاپ دقیق بایستی براحتی به دستنوشته ها دسترسی داشته باشند. اسناد مربوط به نویسندگان و مصنفین باید در بخشی خاص از کتابخانه های عمومی جمع آوری شود تا نسخه شناسان و زبان شناسان بتوانند به بررسی آن ها بپردازند. این مسئله ای بی نهایت ضروری است. در این باره امروزه بمراتب اوضاع بهتر از سی سال گذشته است. مجموعه هائی از نسخ خطی جدید در اوایل قرن نوزدهم تهیه شد، اما فقط در دهه های اخیر، و همزمان با علاقه روزافزون مردم به متون معتبر به تکثیر رسید، برای جمع آوری دستنوشته ها

نویسندگان و مصنفین بنیادهائی بوجود آمده اند. مؤسسات دانشگاهی و تحقیقاتی نیز بفعالیت پرداخته اند و بیشتر کتابخانه های ملی بخش هائی را به نسخ خطی جدید تخصیص داده اند تا همان مراقبتی که قبلاً در مورد نسخ خطی قدیمی معمول می شد نسبت به آنها بعمل آید.

۱. هانری کورل، Le bateau de Musset et l'ancre de segalen، در کتاب Avant-texte, après-texte، پاریس - بوداپست، ۱۹۸۲.
۲. رساله مجادله انگیز روسو در باب جنبه های اخلاقی نمایشهای تئاتری، در پاسخ به مقاله ژان دالامبر، فیلسوف فرانسوی، در انسیکلوپدی.

جوزپه تاوانی، ایتالیایی، استاد فلسفه و ادبیات در دانشگاه رم است. تاوانی در زمینه متن شناسی قرون وسطی صاحب تحقیقاتی است و عضو کمیته بین المللی علمی مجموعه های آرشیوی می باشد.